

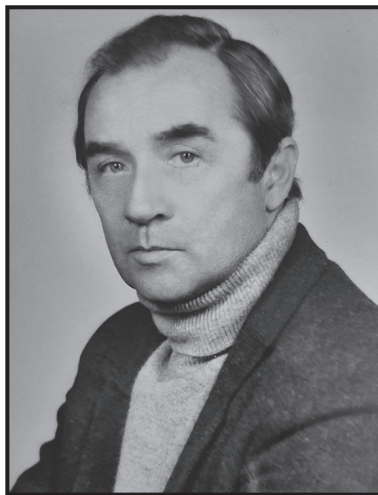
PROF. DR HAB. STANISŁAW TABACZYŃSKI,
CZŁONEK RZECZYWISTY POLSKIEJ AKADEMII NAUK
(1.04.1930–28.11.2020)

W dniu 9 grudnia 2020 r. Dyrekcja i pracownicy Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, przedstawiciele Prezydium i członkowie Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych Polskiej Akademii Nauk, Uczniowie, Przyjaciele, Koleżanki i Koledzy, żegnali na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach Profesora Stanisława Tabaczyńskiego. Uczonego, Mistrza i Przyjaciela. Atmosfera pandemii sprawiła, że nie wszyscy zainteresowani mogli to zrobić osobiście. Dlatego w ich imieniu, a także w imieniu Prezesa Polskiej Akademii Nauk, prof. Jerzego Duszyńskiego, reprezentowanego na uroczystościach pogrzebowych przez Dziekana Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii, której Profesor był członkiem, słowa pożegnania wygłosił piszący te słowa.

Profesor Tabaczyński rozpoczynał swą drogę naukową w roku 1953 w Katedrze Archeologii Polski Uniwersytetu Poznańskiego. Ale już wkrótce potem, bo od roku 1956, związał się trwale z Instytutem Historii Kultury Materialnej (obecny Instytut Archeologii i Etnologii) PAN, gdzie pracował do czasu przejścia na emeryturę. W Instytucie przeszedł wszystkie etapy pracy: od asystenta, poprzez doktorat i habilitację do profesury, którą uzyskał w roku 1978. W latach następnych uzyskał tytuły: członka korespondenta (1989 r.) oraz rzeczywistego (1994 r.) Polskiej Akademii Nauk.

Zakres Jego zainteresowań naukowych był rozległy: od numizmatyki średniowiecznej – będącej podstawą Jego rozprawy doktorskiej, poprzez podstawy gospodarcze młodszej epoki kamienia – stanowiące przedmiot habilitacji, po średniowiecze – które stało się głównym obszarem zainteresowań Profesora. Równoległym nurtem łączącym te bloki tematyczne były teoria kultury i metodologia badań archeologicznych. Odbiciem tych zainteresowań są liczne Jego publikacje poświęcone podstawom metodycznym i teoretycznym archeologii.

Realizacje wielu celów i zamierzeń badawczych umożliwiała Mu nadzwyczajna zdolność organizacyjna i pełnione funkcje, zwłaszcza kierownika Zakładu Metodologii Badań Archeologicznych Instytutu oraz Przewodniczącego Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN, którego był inicjatorem i pierwszym Przewodniczącym. Poprzez te instytucje i budowane w ich ramach zespoły badawcze przez lata skupiał wokół siebie znaczące grono badaczy reprezentujących różne generacje i ośrodki akademickie naszego kraju. Byli wśród nich uczestnicy jego wykładów i seminariów prowadzonych w krajowych i zagranicznych uczelniach: Uniwersytetach

Warszawskim, Łódzkim, Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, a za granicą – na uniwersytetach w Katanii czy paryskiej Sorbonie.

Znaczącym miejscem kształcenia adeptów archeologii stały się też prowadzone pod Jego kierunkiem zagraniczne i krajowe wykopaliska. W Italii – były to badania nad początkami Wenecji i osadnictwem Longobardów czy początkami miast średniowiecznych, we Francji – badania średniowiecznych wsi zaginionych w Masywie Centralnym, czy wreszcie ośrodki średniowieczne Algierii. Jednocześnie Profesor nie zaniedbywał badań na terenie kraju – poprzez czynny udział w pracach wykopaliskowych w Poznaniu, Wrocławiu, Biskupinie, Kołobrzegu, Czerminie, czy Nakle nad Notecią. Jednak największą Jego przygodą archeologiczną stały się prowadzone od roku 1969 badania nad początkami i rozwojem wczesnośredniowiecznego Sandomierza, gdzie w latach 1969–1977 był kierownikiem tamtejszej Pracowni Archeologicznej Instytutu. Tutaj narodziła się i była wdrażana w praktyce inicjatywa określana przez wielu „Sandomierską szkołą badań terenowych”. Dlatego Sandomierz stał się miejscem praktyk dla wielu znakomitych dzisiaj badaczy krajowych i zagranicznych. W latach 1969–1974 był poligonem doświadczalnym dla wprowadzania zaawansowanych metod i technik badawczych do polskiej archeologii. Wymiernym osiągnięciem tamtych lat, oprócz licznych artykułów, jest przygotowana pod kierunkiem Profesora dwutomowa interdyscyplinarna monografia poświęcona wynikom badań w Sandomierzu¹.

Etap badań sandomierskich znalazł kontynuację w ostatnim projekcie badawczym Profesora, dotyczącym początków sąsiadującego z Sandomierzem Zawichostu. Zwieńczeniem kilkuletnich prac terenowych były znaczące publikacje, w tym wydana niedawno obszerna monografia poświęcona najstarszym dziejom Zawichostu².

Ostatnie dwudziestolecie, tj. okres od przejścia Profesora Tabaczyńskiego na emeryturę w roku 2000, określić można jako czas intensywnych działań i przedsięwzięć naukowych w obrębie utworzonej przez Niego w roku 2004 r. Komisji Antropologii Pradziejów i Średniowiecza Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN, której do końca był Przewodniczącym. W ramach wspomnianej Komisji organizowano liczne spotkania związane z przygotowaniem kolejnych publikacji i projektów badawczych. Z jej inicjatywy odbywały się też konferencje tematyczne, jak m.in. ta w Czersku k. Warszawy (2006), czy kolejne w Warszawie (2009, 2011, 2012). Na podkreślenie zasługuje aktywna i systematyczna współpraca w ramach Komisji badaczy, zarówno tych początkujących, jak i dojrzałych, o uznanym dorobku naukowym. Byli wśród nich reprezentanci nauk społecznych (archeologia, antropologia kulturowa, historia) oraz nauk przyrodniczych (biologia, etologia, antropologia fizyczna), związani są z ośrodkami uniwersyteckimi i Polskiej Akademii Nauk z Warszawy, Torunia, Poznania, Krakowa, Rzeszowa i Lublina. Największym jak dotąd przedsięwzięciem zrealizowanym w ramach Komisji jest licząca niemal 1300 stron tekstu praca zbiorowa *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*³, w której zamieszczono artykuły ponad 60 autorów. Jest to pierwsze tego rodzaju dzieło, fundamentalne nie tylko dla badaczy polskich, ale także dla wielu środowisk Europy Środkowej. Nie trzeba dodawać, że Profesor Tabaczyński był jej inicjatorem, współredaktorem oraz współautorem. Z innych działań Komisji wspomnieć warto o posiedzeniach związanych z przygotowaniem kolejnego projektu pt. *Wielodyscyplinarny leksykon terminów związanych z badaniem przeszłości społecznej (Multidisciplinary lexicon of key*

¹ *Sandomierz: Badania 1969–1973*, S. Tabaczyński red., I, Polskie Badania Archeologiczne, 31, Warszawa 1993; *Sandomierz: Badania 1969–1973*, S. Tabaczyński red., II, Polskie Badania Archeologiczne, 32, Warszawa 1996.

² *Zawichost we wczesnym średniowieczu*, S. Tabaczyński, D. Wyczółkowski, D. Cyngot red., Origines Polonorum, XII, Warszawa 2018.

³ *Przeszłość społeczna. Próba konceptualizacji*, S. Tabaczyński, A. Marciniak, D. Cyngot, A. Zalewska red., Poznań 2012.

terms for studying the social past). Jego celem było stworzenie leksykonu terminów kluczowych dla badań przeszłości społecznej – narzędzia pomocnego w skutecznej komunikacji i współpracy między reprezentantami różnych dyscyplin, specjalizacji, paradygmatów. Projekt ma charakter transdyscyplinarny i międzynarodowy. Powstawał z udziałem m.in. archeologów, antropologów, historyków, etnologów, językoznawców, biologów, geografów, psychologów społecznych z wielu ośrodków zagranicznych i krajowych. Praca ta, w związku ze śmiercią głównego pomysłodawcy, czeka na dokończenie i wydanie drukiem.

Profesor Tabaczyński do końca uczestniczył aktywnie w krajowych i międzynarodowych konferencjach i posiedzeniach naukowych. Brał przy tym czynny udział w pracach organów i struktur korporacyjnych PAN: Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN, Rady Naukowej Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Komitetu Socjologii PAN i wielu innych. Przez wiele lat był m.in. delegatem Akademii w Stałym Komitecie Humanistyki w Europejskiej Fundacji Nauki w Strasburgu. Z kolei miarą Jego aktywności publikacyjnej jest ponad 90 publikacji wydanych w kraju i za granicą już po przejściu na emeryturę⁴.

Dokonań naukowo-badawcze i dydaktyczne Profesora Tabaczyńskiego były doceniane i wielokrotnie wyróżniane nagrodami naukowymi. Za całokształt swej działalności wyróżniony został wieloma odznaczeniami resortowymi i państwowymi, w tym Krzyżami Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wymieniono wyżej zaledwie niektóre spośród dokonań fundamentalnych dla polskiej i europejskiej archeologii, jakie były udziałem Profesora i skupionych wokół niego współpracowników. Wielu spośród tych ostatnich, a zwłaszcza wypromowani przez Niego magistry i doktorzy, w tym piszący te słowa, zawdzięcza Mu wybór kariery naukowej, a tym samym pomysł na dorosłe życie. Ludzie odchodzą, ale dzieło ich życia zostaje i trwa w innych. Stwierdzenie to w całej rozciągłości odnosi się do życia i dokonań Profesora Stanisława Tabaczyńskiego. Pozostanie w naszej wdzięcznej pamięci⁵.

Andrzej Buko

⁴ Zob. D. C y n g o t, *Bibliografia prac prof. dr. hab. Stanisława Tabaczyńskiego za lata 2016–2021*, „Archeologia Polski”, 66: 2021, s. 320, oraz także przypis 1.

⁵ Omówienie dorobku prof. Stanisława Tabaczyńskiego zob. *Archeologia w teorii i w praktyce*, A. Buko, P. Urbańczyk red., Warszawa 2000, s. 7–9, oraz „Archeologia Polski”, 60: 2015, s. 7–14 (przypis Redakcji).

BIBLIOGRAFIA PRAC
PROF. DR. HAB. STANISŁAWA TABACZYŃSKIEGO
ZA LATA 2016–2021¹

2017

1. (z A. Marciniakiem) *Geneza i rozwój nierówności społecznych w paradygmatach badawczych archeologii. Zarys problematyki*, „Przegląd Archeologiczny”, 65, s. 45–52.

2018

2. (z E. Tabaczyńską) *Wprowadzenie. Słowo wstępne*, [w:] *Zawichost we wczesnym średniowieczu*, S. Tabaczyński, D. Wyczółkowski, D. Cyngot red., *Origines Polonorum*, XII, Warszawa, s. 15–21.
3. (z D. Wyczółkowskim, D. Cyngot) *Stratygrafia stanowiska „NMP” z relikdami tetrakonchosu*, [w:] *Zawichost we wczesnym średniowieczu*, S. Tabaczyński, D. Wyczółkowski, D. Cyngot red., *Origines Polonorum*, XII, Warszawa, s. 157–160.
4. (z E. Tabaczyńską) *Zawichost – „caput terrae sandomiriensis”?*, [w:] *Zawichost we wczesnym średniowieczu*, S. Tabaczyński, D. Wyczółkowski, D. Cyngot red., *Origines Polonorum*, XII, Warszawa, s. 337–351.
5. (z D. Wyczółkowskim) *Z Sandomierza...*, [w:] *Animos labor nutrit. Studia ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Buko w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, T. Nowakiewicz, M. Trzecicki, D. Błaszczuk red., Warszawa, s. 33–38.

2021

6. *Some observations on palaeosociology, social interactions, polysemitisation of culture and the theoretical writings of Leo Klejn from the polish perspective*, „Archeologia Polski”, 66, s. 21–28.

Opracowała Dorota Cyngot

¹ Obecna bibliografia stanowi kontynuację dwu wcześniejszych bibliografii prac Profesora Stanisława Tabaczyńskiego oraz opublikowanych pod jego redakcją. Pierwsza zawiera prace z lat: 1953–2000 (obejmuje łącznie 197 pozycji; została przygotowana przez Małgorzatę Gulę, ukazała się w roku 2000 w opracowaniu zbiorowym pod redakcją Andrzeja Buko i Przemysława Urbańczyka, dedykowanym Profesorowi z okazji siedemdziesięciolecia urodzin; zob. M. G u l a , *Bibliografia prac Stanisława Tabaczyńskiego*, [w:] *Archeologia w teorii i w praktyce*, A. Buko, P. Urbańczyk red., Warszawa 2000, s. 11–24). Druga podaje prace z lat 2000–2015 (obejmuje łącznie 85 pozycji; są to uzupełnienia za lata 1999–2000 dotyczące tych prac autorstwa Profesora, które nie zdążyły wyjść drukiem do czasu ukazania się wspomnianej pierwszej bibliografii, oraz publikacje późniejsze, które ukazały się do końca roku 2015; zob. D. C y n g o t , *Bibliografia prac prof. dr. hab. Stanisława Tabaczyńskiego za lata 2000–2015, z uzupełnieniami za lata 1999–2000*, „Archeologia Polski”, 60: 2015, s. 15–20). Oprócz tekstów autorstwa i współautorstwa Profesora, w ostatnich latach ukazały się przeprowadzone z nim wywiady (zob. D. C y n g o t , A. Z a l e w s k a , *O kluczowych dla archeologii zagadnieniach i terminach. W dialogu ze Stanisławem Tabaczyńskim*, „Archeologia Polski”, 60: 2015, s. 207–227; D. C y n g o t , A. Z a l e w s k a , *A life in archaeology and the specificity of archaeological research. Encounters with Stanisław Tabaczyński*, „Archaeologia Polona”, 50: 2012 [2019], s. 185–205).